

УКРАЇНСЬКА ДІЯСПОРА – КАТОЛИЦЬКА І ПРАВОСЛАВНА*

Українці мають найбільшу у світі діаспору, а найбільше серед українців діаспори греко-католиків та православних. У статті представлено детальний огляд українських греко-католицьких та православних громад за кордоном, показано тенденції їх розвитку. Подано доволі повний перелік окремих Церков та їх основних структурних підрозділів – як українських, так і тих, що серед вірних мають значне число українців. Показано тенденції розвитку цих структур. Більшість українських греко-католиків у діаспорі належать до Української Греко-Католицької Церкви, хоч є й такі, що перебувають під опікою Римо-Католицької (Латинської) чи інших Східних Католицьких Церков. Натомість українські православні знаходяться у численних юрисдикціях, які назагал відповідають основним Православним Церквам в Україні.

Ключові слова: українська діаспора, православні, католики, юрисдикція, Церкви, громади.

Українці у світі

З огляду на складну історію, українці стали народом, схильним до міграцій. Їх численну діаспору (близько 1/3 усього етносу) поділяють на «східну» (у державах, що постали внаслідок розпаду Радянського Союзу, близько 10 млн. осіб) та «західну» (близько 5 млн.).

У масовій еміграції до країн Заходу прийнято розрізняти чотири великі етапи, або «хвилі». Перша з них, зумовлена економічними причинами, – це потік мігрантів до країн Північної та Південної Америки наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. Друга і третя хвилі (після Першої та Другої світових воєн відповідно) мали, здебільшого, політичні причини, однією з яких була втеча від репресій тоталітарних політичних режимів. Остання, четверта хвиля –

* Стаття відображає дані станом на 28.10.2014 – дату подання її до редакції.

віїзд з України після здобуття нею незалежності (після 1991 року) – має, передусім, економічне підґрунтя і включає не лише постійних переселенців, а й тимчасових трудових мігрантів-заробітчани¹. Як наслідок, українці нині присутні практично в усіх країнах Європи та Америки, в багатьох державах Азії та Африки, є вони в Австралії з Океанією та в Антарктиді.

Окремо слід згадати про колишню «внутрішню» міграцію (в рамках одного державоутворення) – переселення українців на схід: у часи Російської імперії здебільшого до Сибіру, а згодом – до різних республік Радянського Союзу. Ці люди та їх нащадки сформували «східну» діаспору, на сьогодні значно асимільовану. Внутрішня міграція була властивою й для Австро-Угорської імперії, давши початок першим значним поселенням українців на захід від основних етнічних земель².

Український народ завжди мав велике число покликань до священничого й чернечого стану, тож не дивно, що етнічних українців тепер можна знайти серед клиру й найвищого проводу не лише тих Церков, що за визначенням є українськими, а й багатьох інших – як католицьких, так і православних. Є вони й серед протестантів. Таким чином, можна вести мову про *українські Церкви у світі*, а можна – про *українців у Церквах світу*. У цій статті йтиметься про обидва явища. Спершу розглянемо українських греко-католиків – як тих, що належать безпосередньо до УГКЦ, найбільш згуртованої та структурованої Церкви, що найвиразніше формує обличчя українського релігійного життя за кордоном, так і тих, що юрисдикційно підлягають іншим Католицьким Церквам. Відтак поглянемо на православних вірних, що перебувають у різних юрисдикціях, які повністю чи частково можуть вважатися українськими. У рамках юрисдикцій розгляд ведеться за географічним принципом.

І. Українські греко-католики

Українська Греко-Католицька Церква є найбільшою з 22 східних католицьких Церков *sui iuris*, які разом з Римо-Католицькою Церквою творять

¹ Див.: Хвилі української діаспори // *Історія України / Українська діаспора в світі: Форум* <<http://history.iv-fr.net/forum2/viewforum.php?f=92>> (7.10.2014).

² Ведучи мову про українців, маємо на увазі й т. зв. *русинів* (*рутенців*, *Ruthenians*, відомих теж як *лемки* чи *руснаки*), яких часом вважають четвертим – після росіян, українців та білорусів – східним слов'янським народом, але які є радше найдальшою західною етнографічною гілкою українців. Заселяють русини західну частину Закарпатської області України, прилеглі райони Румунії та Угорщини, схід Словаччини, південний схід Польщі. Унаслідок міграційних процесів вони оселилися також на півночі Сербії й сході Хорватії, а згодом – у США та інших країнах. Відоме теж таке явище як «політичне русинство», оскільки справа етнічної належності русинів часто розігрується як політична карта у взаємовідносинах України та інших держав. Див.: А. Волошин. Русини чи Українці? // *Ізборник* <<http://litopys.org.ua/volosh/volosh38.htm>> (7.10.2014).

єдину Католицьку Церкву³. Вона налічує, за різними оцінками, від 4 до 7,5 млн. осіб і присутня на всіх континентах у принаймні 48 країнах світу⁴. Проте, з канонічного погляду, вірні цієї Церкви належать до різних юридичних суб'єктів з відмінними правопорядками. Вони творять три українські греко-католицькі структури, кожна з яких інакше підпорядковується римському центру: УГКЦ на території України (крім Закарпаття) підвладна Києво-Галицькому Верховному Архиепископові із Синодом; Церква українського регіону Закарпаття (Мукачівська греко-католицька єпархія) підвладна власному єрархові; структурована діаспора підпорядкована Конгрегації Східних Церков. До цього ще треба додати: громади українських греко-католиків, які належать до структур інших Східних Католицьких Церков *sui iuris*; громади, які, хоч зорганізовані окремо, знаходяться під загальною опікою Римо-Католицької Церкви; громади, які прямо належать до місцевих структур Римо-Католицької Церкви.

Оскільки в Католицькій Церкві існує два розуміння територіальності – так би мовити, універсальне для римо-католиків і обмежене для східних католиків⁵, то структури УГКЦ за кордонами України мають подвійне підпорядкування – їх очільники належать до Синоду єпископів УГКЦ, однак вони напряму підзвітні Конгрегації Східних Церков римського Апостольського престолу (Ватикану) і входять до складу національних Конференцій католицьких єпископів країн перебування, а поодинокі єпархії та екзархати, окрім того, як правило, підпорядковані (зазвичай, формально) одному з митрополитів РКЦ у своїй країні. Екзархати УГКЦ у діаспорі (нині в цьому статусі залишився лише один з них – у Німеччині та Скандинавії) мали статус апостольських, тобто владики, що їх очолювали, діяли прямо з повноваження римського

³ Див.: Д. Блажейовський. *Київська Вселенська Церква у діаспорі (1761–1988): написана за уповноваженням Синоду Українських Католицьких єпископів до святкування тисячоліття християнства в Україні у 1988 р.* Львів 1999.

⁴ За офіційними, ймовірно, дещо завищеними щодо деяких єпархій, даними (див: *Annuario Pontificio per l'anno 2014*. Città del Vaticano 2014, наведено стан на 31 грудня 2012 р.) УГКЦ налічує близько 4,5 млн. вірних, з яких близько 670 тис. – поза Україною. Потенційно (разом з іще не охопленими душпастирською опікою людьми) загальне число вірних Церкви може сягати 7,5 млн. осіб (підрахунки Тараса Гринчишина і Романа Какалюка, не опубліковано). Нині УГКЦ більшим чи меншим чином присутня в усьому світі (понад половина усіх її єпархій та екзархатів знаходяться за межами України), а її офіційні структури діють у Європі, обох Америках та Австралії. Водночас, велике число греко-католиків – громадян України, офіційно «приписаних» до єпархій на її території, теж перебуває, постійно або тимчасово, за її межами.

⁵ Якщо Папа Римський – як очільник Римо-Католицької Церкви – має право вирішувати всі її справи в усьому світі, то очільники помісних Східних Католицьких Церков мають такі права виключно на територіях первинного поширення цих Церков (тобто, лише на «власних» чи, як їх звуть православні, «канонічних» територіях, але не в діаспорі).

Апостольського престолу⁶. Це означає, що Батько і Глава УГКЦ – Верховний Архієпископ Києво-Галицький, не має правдивої юрисдикції над її вірними в діяспорі⁷. Так само щодо Синоду: для Церкви в діяспорі його рішення є обов'язковими тільки стосовно літургійних питань, стосовно ж інших, то постанова Синоду єпископів УГКЦ лише *рекомендує*, щоб єпископи впроваджували їх у своїх єпархіях. Отож, діяспорні єпископи, що становлять у Синоді більшість, голосують за постанови, які він приймає, натомість згодом, коли ті стають законами Церкви, виданими верховним архієпископським декретом, виконувати їх самі вони не зобов'язані. Окрім того, єрархів для діяспори вибирає не сам Синод єпископів, а Римський престол – із запропонованого Синодом списку трьох кандидатів. На думку відомого каноніста Віктора Поспішила, це – «явний знак нижчого статусу Східних Католицьких Обрядів»⁸.

Треба нагадати, що Східні Католицькі Церкви дуже критично ставляться до такого подвійного підпорядкування, в якому де-факто перебувають. Їх глави не раз говорили про це Римському престолові, але поки що якихось зрушень у цьому питанні не видно⁹. Позицію УГКЦ офіційно висловив ще

⁶ Див. роз'яснення цієї подвійної підлеглості щодо Мелхітської Церкви, подібної до УГКЦ, в праці: J. Faraj. *La situation juridique de l'Eglise Grecque Melkite Catholique au Canada 1892-1992*. Докторська дисертація, захищена в Свято-Павлівському Оттавському Університеті. Montréal 1991, с. 103-149.

⁷ Тут слід згадати, що свого часу верховний архієпископ (патріярх) Йосиф (Сліпий) створив у США та Англії т. зв. *патріарші парафії*, які були вилучені з юрисдикції місцевого єпарха і залежали прямо від нього (тобто, були екстериторіальними). У США це були, наприклад, парафії свв. Володимира і Ольги в Чикаго (Іллінойс) і Святої Трійці в Силвер-Спринг (Меріленд); в Англії – громада в Лестері. Прямим приводом для такого розподілу було «календарне» питання, а реальним – небажання залежати від єрарха, прямо підпорядкованого Римському престолові. Див.: Д. Блажейовський. *Київська Вселенська Церква у діяспорі (1761-1988)*, с. 140; *Українська Католицька Парафія свв. Володимира і Ольги* <<http://www.stsvo.org/our-parish/history>> (7.10.2014).

⁸ V. Pospishil. *Ex Occidente lex: From the West – the Law. The Eastern Catholic Churches Under the Tutelage of the Holy See of Rome*. Carteret, New Jersey 1979, с. 67.

⁹ В інтерв'ю Антіохійського патріярха маронітів Бешара Раї, яке він дав Давиду Малакарія для журналу «30 Jours» 4 травня 2011 року і яке було опубліковане під заголовком «Заклик до мирного співжиття, переданий нам з Лівану», сказано наступне: «Між іншим було запропоновано, щоб східні патріярхи змогли поширити свою юрисдикцію над вірними в діяспорі, в тому числі поза межами патріяршої території, як вона традиційно розуміється. На жаль, цю пропозицію не було прийнято. Я пам'ятаю, що про це говорилося ще 2000 року із нагоди колоквиуму для відзначення десятої річниці проголошення Кодексу Канонів Східних Церков. І там Державний Секретар, говорячи від імені Папи, пояснив, що не можливо поширити юрисдикцію патріярхатів із двох родів причин. Перший рід – це принцип територіальності: традиція хоче, щоб патріярша територія мала географічний кордон в рамках східного світу, і що принцип територіальності не може перетворитися на принцип суб'єктивності. Другий рід причин, які нам було висловлено: патріярхат є інституцією церковною і – як така – може перестати існувати, натомість єпископат і папство є божественними інституціями без кінця. Оскільки Папа є

в 1972 році Верховний архієпископ Йосиф (Сліпий) у синодальному документі під заголовком «Патріархальний устав Помісної Української (Руської) Католицької Церкви»¹⁰.

Очевидно, що такий документ був відкинтий Римським престолом¹¹ і ситуація не зможе змінитися, поки Римський архиєрей залишатиметься «єдиним законодавцем і керівником Церкви» і не повернеться до практики давньої Церкви, коли вона «була очолювана, але не керована єпископом Риму» (курсив наш – Т. Г. і М. Д.)¹². До такого висновку також дійшов попередній Верховний архієпископ УГКЦ Любомир (Гузар), який у 2003 році, в листі до владики Ервіна Ендера, апостольського нунція в Чеській Республіці, писав: «Не маю ніякої юрисдикції поза канонічною територією Української Греко-Католицької Церкви, тож не можу інтервенувати»¹³.

1.1. Єрархічно структуровані одиниці УГКЦ за кордоном

Нижче подані структури належать до УГКЦ через участь їх очільників у Синоді єпископів, і водночас прямо підпорядковані Конгрегації Східних Церков Апостольського Престолу.

єпископом всіх католиків та існують єпископи на місцях, які мають пастирську юрисдикційну владу включно над вірними східної діаспори, немає причин розширювати юрисдикцію патріярхату. Така є, коротко, відповідь, яку ми отримали». Див.: *Un message de coexistence pacifique qui nous vient du Liban: Interview de Sa Béatitude Béchara Raï par Davide Malacaria // 30 Jours – Dans l'Église et dans le monde* <http://www.30giorni.it/articoli_id_77661_14.htm> (7.10.2014).

¹⁰ *Патріархальний устав Помісної Української (Руської) Католицької Церкви*. Кастельгандольфо біля Риму 1974. Тут у пар. 3. читаємо: «Українська Католицька Церква, згідно з історичною дійсністю від найдавніших часів, тобто від створення Київської і Галицької Митрополій, обіймає всіх вірних українського (грецько-руського) обряду на землях України і поза її межами – отже: 1. Всі єпархії і області Київської і Галицької Митрополій, тобто сучасну Україну, Закарпаття й Буковину. 2. Всіх вірних, що від часів Берестейської Унії емігрували із згаданих областей до Центральної, Південної й Західньої Європи, до обидвох Америк, Африки, Азії й Австралії, – і їхніх нащадків. Влада Української Католицької Церкви є територіяльна, а поза межами – персональна. Вірні інших обрядів – латинського й вірменського – в областях України, як сказано під ч. 3.1, підлягають судовластю своїх власних єрархів з персональною юрисдикцією. Всі єпархії і області, зорганізовані для духовної опіки над вірними Української Католицької Церкви, що живуть поза межами рідних земель, отримують своїх єпископів».

¹¹ Лист архієпископа Гвідо дель Местрі, апостольського про-нунція, до українських католицьких єрархів в Канаді, 27 вер. 1972, прот. н. 17696; Лист архієпископа Гвідо дель Местрі, апостольського про-нунція, до архієпископа і митрополита Максима Германюка, 5 чер. 1974, прот. н. 20462 // D. Motiuk. *Christians in the new world: an historical and canonical study of the Ukrainian Catholic Church in Canada*. Ottawa 2005, с. 91–95.

¹² Faraj. *La situation juridique de l'Église Grecque Melkite Catholique au Canada 1892–1992*, с. 129.

¹³ Лист Любомира кардинала Гузара, верховного архієпископа Львова, до монс. Ервіга Ендера, апостольського нунція в Чехії, без дати і прот. н., знаходиться в архіві Пасторально-міграційного відділу УГКЦ у Києві.

І.1.1. Перемисько-Варшавська митрополія¹⁴ (Греко-Католицька Церква у Польщі¹⁵)

У південно-східній частині Польщі, яка межує з Україною, українці є автохтонним населенням. Давня Перемишльсько-Самбірська єпархія постала 1087 року. До Другої світової війни належала до Львівської митрополії. У 1996 році усталено нову структуру ГКЦ в Польщі і створено Перемишльсько-Варшавську митрополію (із двома єпархіями), тепер адміністративно підпорядковану Риму, а не Львову чи Києву¹⁶. Ситуація, що склалася з юрисдикцією УГКЦ у Польщі, напевно безпрецедентна в сучасній історії Церкви¹⁷, коли частина матірнього східного регіону з політичних причин перетворилася на діаспорну територію. Водночас, серед усіх сусідніх з Україною держав Центральної Європи українські вірні лише у Польщі продовжують належати до власне Української Греко-Католицької Церкви, а не відійшли під опіку інших Церков *sui iuris*. Окрім того, як здобуток можна зазначити те, що територія нової митрополії УГКЦ охопила всю площу сучасної Польської держави, а не лише первісні терени поселення українців.

І.1.2. Вінніпезька митрополія (Українська Католицька Церква в Канаді)¹⁸

Дані перепису населення 2006 року засвідчили, що в Канаді проживає понад 1,2 млн. осіб українського походження. Перший греко-католицький священник прибув до Канади із США в 1897 році, через два роки було зведено

¹⁴ Див.: Д. Блажейовський. *Київська Вселенська Церква у діаспори (1761–1988)*, с. 930–985; див.: *Перемисько-Варшавська Архієпархія* <<http://cerkiew.org>> (7.10.2014).

¹⁵ За словами Архієпископа Йоана (Мартиняка), Митрополита Перемисько-Варшавського, в інтерв'ю Богданові Гукові, вони із примасом Польщі, за спільною згодою, «закріпили концепцію єдності однієї Церкви в її обрядах», ... хоч «існувала можливість створити окрему Греко-Католицьку Церкву». Див.: Б. Гук, Разом з вірними, зверненими до Бога. Розмова з Їх Преосвященством, перемисько-варшавським митрополитом Української Греко-Католицької Церкви, архієпископом Кир Іваном Мартиняком // *Перемиські Архієпархіяльні Відомості* 8 (2009) 14. Водночас «слід ... звернути увагу на факт, що Греко-Католицька Церква в Польщі має в назві додатковий елемент, що доповнює: візантійсько-українського обряду, однак поза тим залишилась зі своєю історичною назвою – Українська Греко-Католицька Церква». Див.: J. Martyniak, *Kościół Greckokatolicki w Polsce w latach 1947–1996* // *Перемиські Архієпархіяльні Відомості* 5 (2007) 11.

¹⁶ Про статуту цієї митрополії див.: Е. Popowicz. *Prawo partykularne Ukrainiekiego Kościoła Greckokatolickiego* // *Międzynarodowa Konferencja Naukowa «Sacri canones – 20 lat doświadczeń»*. Sandomierz 2010, с. 127–159.

¹⁷ Див.: Б. Гук. Разом з вірними, зверненими до Бога. Розмова з Їх Преосвященством, перемисько-варшавським митрополитом Української Греко-Католицької Церкви, архієпископом Кир Іваном Мартиняком // *Перемиські Архієпархіяльні Відомості* 8 (2009) 5–16.

¹⁸ Див.: Д. Блажейовський. *Київська Вселенська Церква у діаспори (1761–1988)*, с. 301–677; *Ukrainian Catholic Archeparchy of Winnipeg* <<http://www.archeparchy.ca>> (7.10.2014).

перші храми. 15 червня 1912 року було засновано *Апостольський екзархат для українців греко-католиків у Канаді*. Після низки перейменувань і поділів 3 листопада 1956 року постала митрополія УГКЦ в Канаді, яка нині складається з п'яти епархій. З 1962 року тут прийнято партикулярне право у формі «Постанов першого провінційного синоду Вінніпезької митрополії»¹⁹. Загальною тенденцією є скорочення числа вірних і парафій у сільських районах степових провінцій центру країни (місцеві громади об'єднуються в пасторальні округи, які по чергово обслуговує один священник) і зростання їх у великих містах сходу (насамперед Торонто) і заходу Канади.

І.1.3. Філадельфійська митрополія (Українська Католицька Церква у США)²⁰

За різними оцінками, у США проживає до 1,5–2 млн. осіб українського походження. Перший священник прибув сюди 1884 року. У 1891 році розпочався перехід частини греко-католиків на православ'я, спричинений головно неприйняттям місцевими єрархами Римо-Католицької Церкви традиційних церковних практик українців, зокрема, одруженого священства²¹. 4 березня 1907 року владика Сотер (Ортинський) став першим українським єпископом у США – візитатором, який, однак, мусив отримувати права щодо своїх громад від кожного місцевого римо-католицького єпископа. 28 травня 1913 року це ускладнення було усунено шляхом підвищення єпископа до статусу *Екзарха під опікою Апостольського делегата у Вашингтоні*. Тертя між галицьким та закарпатським духовенством, що розпочалося з перших років імміграції, завершилося остаточним поділом греко-католиків США 8 травня 1924 року на два окремі *апостольські екзархати: у Філадельфії* (для українців) і *Піттсбургу* (для русинів)²², які згодом виростили в окремі *митрополії – Філадельфійську і Піттсбурзьку*²³. Остання обрала для себе шлях

¹⁹ Див.: А. М. Kowcz-Baran. *Ukrainian Catholic Churches of Winnipeg Archeparchy*. Saskatoon 1991, с. 7–23; D. Motiuk. *Eastern Christians in the new world*, с. 311–407.

²⁰ Див.: Д. Блажейовський. *Київська Вселенська Церква у діаспорі (1761–1988)*, 30–300; *Ukrainian Catholic Archeparchy of Philadelphia* < <http://www.ukrarcheparchy.us> > (7.10.2014).

²¹ З цієї причини поділилися навіть родини. Так, наприклад, «владики Теодосій (Лазор), колишній митрополит Православної Церкви в Америці, і Роберт-Михаїл (Москаль), колишній єпарх УГКЦ у Пармі, – двоюрідні брати. Один з них – православний, а другий – східний католик лише через питання celibату». Див.: Всеволод Майданський. *Усі ми брати*. Львів 2006, с. 99.

²² Також див.: *Тимчасові Епархіяльні Статуту Філадельфійського Апостольського Екзархату Візантійського Обряду в ЗДА*, т. 1, кн. I, Філадельфія 1953.

²³ I. Sochocky. *The Ukrainian Catholic Church of the Byzantine-Slavonic Rite in the U.S.A. // Ukrainian Catholic Metropolitan See Byzantine Rite U.S.A.* November 1, 1958, Philadelphia 1959, 249–286; Pospishil. *Ex Occidente lex*, 21–60; I. Качак. Преосвященний Стефан Сотер Ортинський, ЧСВВ, Д. Б., «Кир Сотер», Перший греко-католицький єпископ у Сполучених Штатах

самостійного розвитку і нині більш відома як окрема *sui iuris* [Русинська] Візантійська Католицька Церква²⁴.

І.1.4. Українська католицька митрополія св. Івана Хрестителя (Бразилія)

Масова еміграція до Бразилії розпочалась у 1890-х роках. Перші священники прибули 1896 року. Характерною рисою тут стала визначальна роль отців-василіян (що було зумовлено традиційною заборонаю одруженого священства) та жіночих згромаджень, два з яких саме тут були засновані. 30 травня 1962 року з *Ординаріату для віруючих-католиків східних обрядів у Бразилії* на чолі з архієпископом Ріо-де-Жанейро РКЦ було виділено *Апостольський екзархат для українців греко-католиків*, який піднесено 29 листопада 1971 року до статусу *Єпархії св. Івана Хрестителя в Куритибі для українців*²⁵. Цю найбільшу за кількістю вірних єпархією УГКЦ поза межами України піднесено 12 травня 2014 року до рівня архієпархії з одночасним виділенням з її складу *Єпархії Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці у Прудентополісі* та утворенням нової митрополії УГКЦ²⁶ – чим задоволено прохання Синоду єпископів УГКЦ, з яким владики зверталися до Ватикану ще в травні 1992 року.

І.1.5. Єпархія Покрову Пресвятої Богородиці в Буенос-Айресі²⁷ (Аргентина)

Еміграція українців до Аргентини розпочалася 1897 року, однак перший греко-католицький священник відвідав цю країну лише в 1908 році. Гострий брак духовенства досі є головною проблемою УГКЦ в Аргентині. У 1959 році українців було передано під опіку новоствореного *Ординаріату для вірних католиків східних обрядів в Аргентині* на чолі з архієпископом Буенос-Айреса РКЦ (який мав генерального вікарія для українців). У лютому

Америци (1907–1916) // *Saint Basil Seminary* <http://www.stbasilseminary.com/wa_files/Ortysky_BookletUKR.pdf> (7.10.2014).

²⁴ [Р]ВКЦ складається з митрополичої архієпархії та трьох єпархій, має 223 парафії і налічує майже 100 тисяч вірних. Часте опускання означення «русинська» засвідчує відмінність між обома греко-католицькими Церквами у США – на відміну від УКЦ, яка, незважаючи на поступову асиміляцію, так чи інакше досі зберігає свій етнічний характер, ВКЦ прагне стати національною Церквою для всіх американських католиків, прихильних до візантійського обряду, без огляду на їх походження. Див.: *Byzantine Catholic Church in America* <<http://www.byzcath.org>> (7.10.2014).

²⁵ Див.: Д. Блажейовський. *Київська Вселенська Церква у діаспорі (1761–1988)*, с. 720–839.

²⁶ Див.: Папа Франциск утворив митрополію УГКЦ в Бразилії // *Інформаційний ресурс Української Греко-Католицької Церкви* <<http://news.ugcc.ua/>> (7.10.2014); *Рішення і постанови Синодів Єпископів Української Греко-Католицької Церкви 1989–1997 років*. Львів: Видання «Благовісника» 1998, с. 20. Донедавна передбачалося, однак, що в складі митрополії може бути три єпархії – за числом місцевих єпископів, які вже опікувалися окремими частинами дотеперішньої єпархії.

²⁷ Див.: Д. Блажейовський. *Київська Вселенська Церква у діаспорі (1761–1988)*, с. 697–719.

1968 року було засновано *Апостольський екзархат для українців греко-католиків у Аргентині*, який 24 квітня 1978 року піднесено до статусу єпархії, яка адміністративно підлягає митрополії РКЦ в Буенос-Айресі. Зараз престол єпархії вакантний, опікується нею Апостольський адміністратор, до того – один з єпископів-помічників УГКЦ у Бразилії²⁸.

І.1.6. Єпархія свв. Петра і Павла в Мельбурні²⁹ (Австралія і Нова Зеландія)

На відміну від Америки, до Австралії значне число українців прибуло лише в 1948–1950 роках з таборів «переміщених осіб» у Німеччині та Австрії. Були серед них і священники. У травні 1958 року засновано *Апостольський екзархат українців східного обряду в Австралії*, а 24 червня 1982 року його переформовано в нинішню єпархію, яка також адміністративно підлягає місцевій митрополії РКЦ.

У *Західній Європі* після Другої світової війни опинилися сотні тисяч українських біженців. У 1946 році для них було призначено *апостольського візитатора* з правами адміністратора. Пізніше на цій основі постали *ординарії для греко-католиків* (ординарії – місцеві архієпископи РКЦ), які згодом вирости у три наступні структури, які нині разом обіймають вірних УГКЦ у восьми країнах Західної та Північної Європи.

І.1.7. Єпархія Пресвятої Родини у Лондоні (Великобританія)

Апостольський екзархат для українців-католиків візантійського обряду у Великобританії було засновано 10 червня 1957 року, він охоплював територію Англії та Уельсу. У 1968 році юрисдикцію екзархату поширено на всю Великобританію³⁰, а 18 січня 2013 року його піднесено до рангу єпархії³¹.

І.1.8. Єпархія св. Володимира Великого в Парижі (Франція)

Апостольський екзархат для українців-католиків візантійського обряду у Франції було засновано 22 липня 1960 року³². З 1982 року тодішньому

²⁸ Див.: Eparchy of Santa María del Patrocinio en Buenos Aires (Ukrainian) // *The Hierarchy of the Catholic Church* <<http://www.catholic-hierarchy.org/diocese/dbauk.html>> (7.10.2014). З набуттям владикою Даниїлом (Нетто-Козелинським) аргентинського громадянства очікується його піднесення до статусу єпарха.

²⁹ Див.: Д. Блажейовський. *Київська Вселенська Церква у діаспорі (1761–1988)*, с. 678–696; *Ukrainian Catholic Church – Australia, New Zealand and Oceania* <<http://www.catholicukes.org.au>> (7.10.2014).

³⁰ Див.: Д. Блажейовський. *Київська Вселенська Церква у діаспорі (1761–1988)*, с. 900–929.

³¹ Див.: Папа Венедикт XVI підніс Апостольський екзархат для українців-греко-католиків у Великобританії до гідності єпархії // *Інформаційний ресурс Української Греко-Католицької Церкви* <<http://news.ugcc.ua/>> (7.10.2014).

³² Див.: Д. Блажейовський. *Київська Вселенська Церква у діаспорі (1761–1988)*, с. 843–866.

екзархові Михайлові (Гринчишину) було доручено опіку також над вірними сусідніх Бельгії, Нідерландів, Люксембургу (країни Бенілюкс) та Швейцарії. З часом їх стали вважати частиною екзархату, хоча цього ніколи не було підтверджено документально³³. 18 січня 2013 року екзархат піднесено до рангу єпархії³⁴.

І.1.9. Апостольський екзархат для українців-католиків візантійського обряду в Німеччині та Скандинавії³⁵

Постійне душпастирство для українських греко-католиків було засновано в Берліні ще 1927 року. У 1940 році для них було призначено *візитатора*. Наприкінці війни в Німеччині перебувало близько 2 млн. українців, які, відтак, в більшості повернулися до СРСР або виїхали в інші західні країни. Екзархат з осідком у Мюнхені було створено 17 квітня 1959 року, в 1984 році до його території прилучено Данію, Швецію, Норвегію та Ісландію, у 2004 році – Фінляндію.

Загальну статистику розглянутих структурних одиниць УГКЦ наведено в таблиці 1.

Перелічені вище церковні одиниці мають, хоч і не пряму, але певну структурну приналежність до УГКЦ. Статус громад українських греко-католиків у інших країнах має свої відмінності та особливості в кожній з них. Загалом можна виділити кілька основних моделей.

І.2. Українські греко-католики в складі інших Східних Католицьких Церков

Як було згадано, окрім власне УГКЦ, в Україні діє окрема *Мукачівська греко-католицька єпархія*³⁶, що досі є канонічно незалежною від УГКЦ, має статус *sui iuris*, проте, як вважається, належить (поряд із згаданою вище, у п. І.1.3., Піттсбурзькою митрополією у США та Апостольським екзархатом у Чеській Республіці, про який мова йтиме нижче) до т. зв. *Рутенської (Русинської) ГКЦ* – однієї з 22 сучасних Східних Католицьких Церков світу, становлячи хоч не найбільшу за площею чи вищу за титулом єрархів, однак найчисленнішу вірними частину останньої.

³³ За усним повідомленням теперішнього єпарха вл. Бориса (Гудзяка), 26.02.2013 року. Див. також розділ І.3.5.

³⁴ Див.: Папа Венедикт XVI підніс Апостольський екзархат для українців візантійського обряду у Франції до гідності єпархії // *Інформаційний ресурс Української Греко-Католицької Церкви* <<http://news.ugcc.ua/>> (7.10.2014).

³⁵ Див.: Д. Блажейовський. *Київська Вселенська Церква у діаспорі (1761–1988)*, с. 867–899; *Українська греко-католицька Церква в Німеччині* <<http://www.ukrainische-kirche.de/wp/?lang=uk>> (7.10.2014).

³⁶ *Мукачівська греко-католицька єпархія* <<http://www.mgce.uz.ua>> (7.10.2014).

Таблиця 1. Основні статистичні дані єпархій та екзархатів УГКЦ за кордоном³⁷

Митрополія / архієпархія / єпархія / екзархат	Вірних	Священників	Церковних громад*
Перемисько-Варшавська митрополія (Польща)			
Перемисько-Варшавська архієпархія	30 000	47	71
Вроцлавсько-Гданська єпархія	25 000	31	57
Разом	55 000	78	128
Вінніпезька митрополія (Канада)			
Вінніпезька архієпархія	30 700	38	109
Торонтонська єпархія (Торонто і Східної Канади)	38 300	79	57
Едмонтонська єпархія	29 100	38	82
Саскатунська єпархія	6 895	28	74
Нью-Вестмінстерська єпархія	7 500	13	14
Разом	112 495	196	336
Філадельфійська митрополія (США)			
Філадельфійська архієпархія	15 689	58	67
Стемфордська єпархія	13 958	80	55
Єпархія св. Миколая в Чикаго	10 000	50	48
Єпархія св. Йосафата в Пармі	10 685	40	42
Разом	50 332	228	212
Митрополія у Бразилії			
(Архієпархія св. Івана Хрестителя в Куритибі та Єпархія Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці в Прудентополісі)	173 000	80	238
Поодинокі єпархії та екзархати			
Єпархія Покрову Пресвятої Богородиці в Буенос-Айресі (Аргентина)	166 400	26	70
Єпархія свв. Петра і Павла в Мельбурні (Австралія і Нова Зеландія)	32 500	24	10
Єпархія Пресвятої Родина у Лондоні (Великобританія)	10 210	14	45
Єпархія св. Володимира Великого в Парижі (Франція)	25 500	14	16
Апостольський екзархат у Німеччині та Скандинавії	40 700	24	32
Разом	275 310	102	173
Усіх за кордоном	666 137	684	1087

* Разом парафій і квазіпарафій та церков і місійних станиць.

³⁷ Наводиться за останніми офіційними даними Ватикану: *Annuario Pontificio per l'anno 2014*, Città del Vaticano 2014 (стан на 31 грудня 2012 р.).

Окрім того, від Мукачівської єпархії походять ще кілька Східних Католицьких Церков та єпархій у державах Центральної Європи. Це Словацька та Угорська ГКЦ, значною мірою також Крижевацька єпархія та Апостольський екзархат у Сербії і Чорногорії (разом складають т. зв. Хорватську ГКЦ), окремі частини Румунської ГКЦ. Поступово вони стали окремими Церквами *sui iuris*, хоча серед їхніх вірних значну, а часто й переважну частину становлять українці, і ще в середині ХХ ст. їхні єпископи брали участь в зустрічах єпископату УГКЦ³⁸.

Таким чином, у час, коли межі нових помісних Церков формуються відповідно до сучасних державних кордонів, нонсенсом (із певним політичним підтекстом) виглядає факт, що єпархія того самого народу, обряду, віри та зі спільною історією³⁹ залишається окремою юрисдикцією в Україні.

І.2.1. Чехія. Із близько 10 тис. «офіційних» вірних *Апостольського екзархату для католиків візантійського обряду в Чеській Республіці*⁴⁰ і значно більшого числа непостійних прихожан місцевих церков більшість становлять громадяни України – трудові мігранти як із Закарпаття, так і з Галичини. Також із Закарпаття походив перший очільник екзархату владика Іван (Лявинець), а серед його священників багато українців⁴¹.

І.2.2. Словаччина. На сході країни компактно проживає від 35 до 100 тис. українців-русинів, частково асимільованих. Стосовно *Словацької Греко-Католицької Церкви*, то у Пряшівській архієпархії близько 2006 року була посада «синкела для русинів». З 94 парафій *Кошицької єпархії* тоді ж лише п'ять вважалися русинсько-українськими, хоча сам єпарх є етнічним русином⁴².

³⁸ Р. Шафран. *Синоди Києво-Галицької митрополії (1596–1991): організаційно-душпастирський аспект*. Львів 2008, с. 162, 193, 199, 207–209.

³⁹ Йосиф Андрійшин у статті «Мукачівська єпархія і Українська Католицька Церква» наводить історичні докази приналежності Мукачівської єпархії до Київської митрополії. Див.: Й. Андрійшин. Мукачівська єпархія і Українська Католицька Церква // *Метрон* 5–6 (2009) 32–35.

⁴⁰ *Exarchate of the Greek Catholic Church in the Czech Republic* <<http://www.exarchat.cz>> (7.10.2014).

⁴¹ Див.: Т. Гринчишин. Особливості розгортання діяльності Українських Церков у країнах нової трудової міграції українців // *Україна і Ватикан в контексті культурно-цивілізаційного діалогу: історія і сучасність*. Серія наукових збірників, зб. № 3 / ред. П. Яроцький, Л. Филипович, С. Кияк. Київ 2009, с. 403; Bishop Ivan Ljavinec // *The Hierarchy of the Catholic Church* <<http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bljavinec.html>> (7.10.2014).

⁴² Т. Гринчишин. Мапа і статистика Церков Київської традиції: Центральна Європа // *Патріярхат* 2/405 (березень–квітень 2008) 15–18. Див.: *Gréckokatolícke arcibiskupstvo Prešov* <<http://www.grkatpo.sk>> (7.10.2014).

І.2.3. Угорщина. Більшість вірних *Угорської Греко-Католицької Церкви*⁴³ – це автохтонні, нині змадяризовані русини, натомість власне українцями визнали себе лише 5 тис. осіб. Україномовна громада існує в Будапешті.

І.2.4. Хорватія, Боснія і Герцеговина, а також Словенія. Близько 8 тис. українців і русинів належать, поряд з греко-католиками хорватами, до *Крижевацької греко-католицької єпархії*. Три громади у Хорватії та одна в Словенії вважаються українськими. У Боснії й Герцеговині діє *Генеральний вікаріят*, який може з часом перерости в окремих екзархат. До його 19 парафій і громад належать майже виключно українські вірні.⁴⁴

І.2.5. Сербія. Українці та русини (разом близько 25 тис. осіб), які є найстаршою з українських діаспор у світі, належать до *Апостольського екзархату в Сербії та Чорногорії*⁴⁵, виділеного в 2003 році з Крижевацької єпархії. Тут діє 26 парафій.

І.2.6. Румунія. У складі *Румунської ГКЦ*⁴⁶ діє *Український греко-католицький вікаріят* з осідком у м. Сигіт (Мараморощина) та двома деканатами (разом 19 громад), які, щоправда, підлягають одному з місцевих єпархів. Треба зауважити, що місцеві вірні-українці вважають себе частиною УГКЦ, поминають її главу під час богослужінь та бажали б мати власного єрарха⁴⁷.

І.2.7. У Греції українська громада становить, за різними даними, від 20 до 80 тис. осіб. Від 1998 року тут діє єдина громада українських греко-католиків⁴⁸ при катедральному соборі *Апостольського екзархату для грецьких католиків візантійського обряду*⁴⁹ в Атенах.

⁴³ Див.: *Hajdúdorogi Egyházmegye – Magyarországi Görög Katolikus Egyház* <<http://www.gorogkatholikus.hu>> (7.10.2014).

⁴⁴ Т. Гринчишин. Мапа і статистика Церков Київської традиції. 15-18; див.: *Križevačka eparhija* <<http://krizevci.hbk.hr>> (7.10.2014); Статистичні дані: країни світу, де перебувають вірні УГКЦ і немає церковних структур нашої Церкви / Пасторально-місійний відділ УГКЦ, 2012 р.

⁴⁵ Див.: *Apostolic Exarchate of Serbia and Montenegro (Byzantine)* <<http://www.ceicem.org/egz.html>> (7.10.2014).

⁴⁶ Див.: *Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică* <<http://www.bru.ro>> (7.10.2014).

⁴⁷ Т. Гринчишин. Особливості релігійного життя українців деяких постсоціалістичних держав Східної Європи: Румунія та Естонія // *Перша міжнародна наукова конференція «Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті» (8–10 березня 2006 р., м. Львів, Україна): Тези доповідей.* Львів 2006, с. 105–106. Див.: *Спільноти Української Греко-Католицької Церкви та громадські організації в країнах новітньої міграції.* Львів 2013, с. 199–205.

⁴⁸ Пастирський візит Глави УГКЦ до Греції (10–12 травня 2013 року) // *Святослав Шевчук: інформація про Главу УГКЦ* <<http://headugcc.info/vizyty-2/zakord/hlava-uhkts-rozpochav-pastyrskiy-vizyt-do-hretsiji.html>> (7.10.2014).

⁴⁹ Див.: *Apostolic Exarchate of Greece (Greek)* // *The Hierarchy of the Catholic Church* <<http://www.catholic-hierarchy.org/diocese/dgrby.html>> (7.10.2014).

І.2.8. Ізраїль та Палестина. Офіційної статистики числа українців бракує, а оцінки різняться від 30 до 300 тис. осіб. У 2010–2011 роках українські греко-католицькі громади постали в м. Гайфа (при катедральному соборі *архиепархії Акко, Гайфи, Назарету та всієї Галілеї Мелхітської Греко-Католицької Церкви*) та в Тель-Авіві.⁵⁰

І.2.9–11. Білорусь⁵¹, Болгарія⁵², Македонія. У кожній з цих країн невелике число вірних українців належить до місцевих Греко-Католицьких Церков.

І.3. Українські греко-католицькі громади під загальною юрисдикцією Римо-Католицької Церкви

Йдеться про українські громади чи парафії у країнах, де існує тенденція та певна перспектива для створення окремих власних структур УГКЦ – як це раніше відбувалося в тих, що наведені в розділі І.1.

І.3.1. Українські католики Бельгії, Нідерландів, Люксембургу (тобто, країн Бенілюксу) та **Швейцарії** з 1946 року підлягали опіці *Апостольського візитатора в Західній Європі* і мали власного *Апостольського вікарія*, а від 1982 року, як вже згадано вище, були доручені опіці *Апостольського екзарха у Франції*. Нинішній єпарх УГКЦ у Парижі опікується ними як *Апостольський делегат Конгрегації Східних Церков*, але з усіма правами єпархіяльного архиєрея⁵³.

І.3.2. У Казахстані, де є, можливо, понад 40 тис. греко-католиків, зараз діє п'ять парафій та 11 громад, які з 2002 року підпорядковано *Апостольському делегатові Конгрегації Східних Церков для греко-католиків у Казахстані та Середній Азії*, який у цій країні має виняткові права адміністрації та фактично є незалежним від РКЦ⁵⁴.

І.3.3. В Італії зараз нараховується близько 500 тис. українців, з яких 60% є греко-католиками. З 2001 року було призначено *Пасторального координатора для українців в Італії*, а з 2003 року – *Апостольського візита-*

⁵⁰ Пасторально-місійний відділ УГКЦ. Перші кроки душпастирства УГКЦ на Святій Землі // *Українська Греко-Католицька Церква / Новини* <<http://ugcc.org.ua/news.0.html>> (7.10.2014).

⁵¹ Див.: Белорусская Греко-католическая церковь // *Иерархия литургических церквей* <<http://www.hierarchy.religare.ru/h-uniatе-bgkc.html>> (7.10.2014).

⁵² Див.: *Католическа Апостолическа Екзархия София* <<http://www.kae-bg.org>> (7.10.2014).

⁵³ За усними повідомленнями владыки Бориса (Гудзяка), 26.02.2013 року й 13.09.2014 року.

⁵⁴ Лише в Білорусі апостольський делегат права для східних католиків має такі ж права. Див.: Священик Василь Говера: «У Казахстані торкаєшся до таємниці переслідуваної Церкви». Розмовляла К. Лабінська // *РІСУ / Точка зору / Інтерв'ю* <<http://risu.org.ua/>> (7.10.2014); *Грекокатолическая Церковь в Казахстане* <<http://www.catholic-kazakhstan.org/gka/index.htm>> (7.10.2014).

тора. Нині нараховується майже 140 душпастирських осередків при храмах РКЦ.⁵⁵ Довгий час єдиною повноцінною парафією була парафія свв. Сергія і Вакха в Римі, заснована в 1639 році, проте в липні 2013 року статус персональної парафії отримала також українська громада м. Казерта, а в травні 2014 року – громада м. Павія⁵⁶.

І.3.4. В Іспанії тепер є близько 200 тис. українців. У країні діє 44 душпастирські осередки. У 2003 році призначено спільного з Італією *Апостольського візитатора*. Як і в Італії, священники перебувають на забезпеченні місцевих єпархій РКЦ, богослужіння проводяться в римо-католицьких храмах. Персональну парафію для українців створено у травні 2014 року в Барселоні⁵⁷. Водночас, місцевий провід Латинської Церкви не надто прихильно ставиться до намірів утворення постійних структур самоуправління. Проте останнім часом вимальовується можливість постанови Апостольського екзархату (або двох) для греко-католиків у Італії та Іспанії⁵⁸.

І.3.5. В Ірландії діє єдина українська греко-католицька громада в Дубліні. У 2004 році було призначено *Апостольського візитатора для греко-католиків в Ірландії*. Ним є нинішній єпарх УГКЦ у Лондоні (Великобританія)⁵⁹.

І.3.6. Українці-католики візантійського обряду в Уругваї, Парагваї, Чилі та Венесуелі отримали 12 січня 2013 року *Апостольського візитатора*, яким став Апостольський адміністратор єпархії УГКЦ в Буенос-Айресі⁶⁰. У парагвайському Енкарнасьйоні з 1948 року діє громада з сімома філіями, яка завжди підтримувала контакти з греко-католиками в сусідній Аргентині. У повоєнний час діяли також громади у Венесуелі⁶¹.

І.3.7. У Португалії, де українців близько 75 тис. осіб, богослужіння відправляються у римо-католицьких храмах у 30 місцевостях, душпастирі

⁵⁵ Див.: *Chiesa Greco-Cattolica Ucraina in Italia* <www.chiesaucraina.it> (7.10.2014); Ю. Бойко. Трудова міграція і становлення спільнот Української Греко-Католицької Церкви у країнах Європи // *На роздоріжжі. Аналітичні матеріали комплексного дослідження* / гол. ред. І. Марков. Львів 2009, с. 219–231.

⁵⁶ У м. Казерті (Італія) урочисто проголосили персональну парафію для вірних УГКЦ // *Інформаційний ресурс Української Греко-Католицької Церкви* <<http://news.ugcc.ua>> (7.10.2014); В Італії створили нову українську парафію // *там само* (7.10.2014).

⁵⁷ У Барселоні відбулося урочисте проголошення української персональної парафії // *там само* (7.10.2014).

⁵⁸ Ю. Бойко. Трудова міграція, 231–240.

⁵⁹ Див.: *Українська Греко-Католицька Церква в Ірландії* <<http://www.ugcc.ie>> (7.10.2014).

⁶⁰ Папа призначив Апостольського візитатора для українців візантійського обряду в Уругваї, Парагваї, Чилі та Венесуелі // *Інформаційний ресурс Української Греко-Католицької Церкви*. <<http://news.ugcc.ua>> (7.10.2014).

⁶¹ Див.: Д. Блажейовський. *Київська Вселенська Церква у діаспорі (1761–1988)*, с. 840–842.

яких об'єднані в *Капеланію УГКЦ* на чолі з пасторальним координатором⁶².

І.3.8. У Австрії діє *Ординаріат для католиків візантійського обряду*, в тому числі для українців, які мають свого генерального вікарія (ординарієм є римо-католицький архієпископ Відня). Парафія св. Варвари у Відні заснована 1784 року, усього в країні є сім громад.⁶³

І.3.9. Українська діаспора в *Російській Федерації* є найбільшою (від 3 до 10 млн. осіб), проте дуже асимільованою. У 1917 році було створено *Апостольський екзархат для католиків візантійського обряду в Росії*, який давно не чинний (його діяльність придушено у сталінські часи), проте формально існує досі. Натомість у 2005 році одного з римо-католицьких єпископів було призначено *Ординарієм для католиків візантійського обряду в Росії*. Зараз діє 25 громад, однак потенціал значно вищий – вважається, що в Росії нині проживає від 100 до 300 тис. вихідців з греко-католицьких сімей. Оскільки російська влада не бажає реєструвати греко-католицькі парафії у складі РКЦ, існує потреба створення окремої структури⁶⁴.

І.4. Українські греко-католицькі громади у складі місцевих структур Римо-Католицької Церкви

У Латвії з кінця 2011 року діє українська *греко-католицька* громада в Ризі, яка 31 березня 2013 року отримала постійного душпастиря. Також у Латвії існує кілька громад російських греко-католиків, об'єднаних у протопресвітеріат.⁶⁵

У Литві відновлено давній *василіянський монастир* у Вільнюсі (що належить до провінції Найсвятішого Спасителя ЧСВВ в Україні). Його священники обслуговують ще дев'ять громад⁶⁶.

В Естонії діють три греко-католицькі громади, а саме в містах Таллінн, (започаткована 1992 року), Йихві та Пилва⁶⁷.

⁶² Т. Гринчишин. Особливості розгортання діяльності Українських Церков у країнах нової трудової міграції українців, с. 404; *Українська Греко-Католицька церква у Португалії* <<http://www.ugcc.pt>> (7.10.2014).

⁶³ *Ukrainian Greek Catholic Church in Western Austria* <<http://www.ukrainische-kirche.at>> (7.10.2014).

⁶⁴ Ю. Бойко. Трудова міграція, с. 251–253; *Католики Візантійського обряду в Росії* <<http://www.rkcv.ru>> (7.10.2014).

⁶⁵ Священик Сокальсько-Жовківської єпархії розпочав служіння для українців у Ризі // *Інформаційний ресурс Української Греко-Католицької Церкви* <<http://news.ugcc.ua/>> (7.10.2014); Працівники Пасторально-місійного відділу УГКЦ відвідали Прибалтику // *Інформаційний ресурс Української Греко-Католицької Церкви* <<http://news.ugcc.ua/>> (7.10.2014).

⁶⁶ Там само. *Статистичні дані: країни світу, де перебувають вірні УГКЦ і немає церковних структур нашої Церкви* / Пасторально-місійний відділ УГКЦ. – Машинопис, 2012 р.

⁶⁷ Див.: Т. Гринчишин. Особливості релігійного життя українців деяких постсоціалістичних держав, с. 105–106.

У Республіці Молдова діє греко-католицька громада при катедральному соборі РКЦ у Кишиневі та передбачене відкриття ще кількох громад.

Невелика громада греко-католиків існує в Сінгапурі (обслуговують її священники з Австралії).

Українські греко-католики, не об'єднані у сталі громади, можуть бути також у кількох інших, окрім згаданих, державах Латинської Америки – в Мексиці, Еквадорі, Перу і на Кубі. На африканському континенті – в Беніні, Південно-Африканській Республіці, Мозамбіку, Лівії тощо. З держав Азії – в Японії, Китаї (Гонконг), Ірані, Туреччині, Кіпрі, країнах Закавказзя, Центральної Азії та Близького Сходу, зокрема в Об'єднаних Арабських Еміратах, мабуть, теж в Індії та Південній Кореї. Забезпечення душпастирської опіки для них залишається завданням для УГКЦ на майбутні роки, для чого створено *Пасторально-міграційний відділ Патріаршої курії УГКЦ*⁶⁸.

* * *

З'ясовуючи канонічний стан УГКЦ, слід повторити, що ця Церква є сукупністю різного роду адміністративних одиниць із відмінним правим статусом. У власному канонічному регіоні це: 1) Києво-Галицьке верховне архієпископство; 2) Мукачівська греко-католицька єпархія; 3) Перемисько-Варшавська архієпархія. У діяспорі вона включає: 1) єрархічно структуровані одиниці, які напряму підпорядковані Конгрегації Східних Церков; 2) громади й вірних, які належать до структур інших Східних Католицьких Церков; 3) громади, які, хоч окремо зорганізовані, знаходяться під загальною юрисдикцією Римо-Католицької Церкви; 4) громади, які належать безпосередньо до місцевих структур Римо-Католицької Церкви. Ці структурні утворення представлені в 48 країнах у всіх частинах світу. Деякі структурні одиниці, що є прямо підпорядковані Конгрегації Східних Церков, мають власне партикулярне право у формі прийнятих на соборах статутів.

УГКЦ використовує своє право нагляду над всіма вірними УГКЦ у світі: Верховний архієпископ УГКЦ часто відвідує діяспорні громади і хіротонізує єпископів. Крім того, соборова і синодальна структура об'єднує, хоч і не досконало, всіх єрархів та вірних цієї Церкви. Протягом останніх двох років досягнуто відчутного поступу у вдосконаленні організації Церкви в діяспорі: єпархію в Бразилії розвинуто в митрополію, два апостольські екзархати в Західній Європі піднесено до рівня єпархій, вірні в чотирьох країнах Латинської Америки вперше отримали Апостольського візитатора. Однак УГКЦ все ще відчуває обмеження своїх природних прав щодо організації

⁶⁸ Від рішення про створення (2008 рік) до серпня 2013 року носив назву «Пасторально-місійний».

структур для ефективнішої пастирської допомоги своїм вірним у світі відповідно до власної традиції, оскільки всі ці права застережені Римському престолові. Як і сто років тому, так і нині одним із зовнішніх виявів інакшого розуміння Церкви є питання одруженого священства⁶⁹.

II. Українські православні Церкви та спільноти

Українські православні громади за кордоном, як і в Україні, розсіяні по кількох різних юрисдикціях, причому кожна з Церков в Україні має за кордоном або своїх вірних, згуртованих у власні структури, або, принаймні, свій певний юрисдикційний «відповідник». Йдеться, головню, про Константинопольський і Московський Патріархати та про Українську Православну Церкву Київського Патріархату і Українську Автокефальну Православну Церкву.

II.1. Під юрисдикцією Константинопольського Патріархату

У структурі Константинопольського Патріархату нині перебуває кілька українських Церков. Поставали вони як самостійні структури, пройшли тривалий шлях невизнання, злиття та нових поділів і зрештою були прийняті під омофор Вселенського патріарха як окремі митрополії з повною внутрішньою автономією. Їхні єрархи належать до *Постійної конференції українських православних єпископів поза межами України*. Таким чином забезпечено умови, завдяки яким канонічні структури Церкви допомагають етнокультурній громаді формувати еклезіяльну громаду. Такий підхід допомагає гармонійно охоплювати спасінням всі аспекти людського життя: тут немає того розриву, який часом спостерігається, між вірою, церковною традицією, корінною культурою і мовою, з одного боку, та впливом середовища перебування, з другого.

II.1.1. Українська Православна Церква в Канаді (УПЦК), створена українськими іммігрантами – як православними, так і греко-католиками, що зазнавали утисків від римо-католицького єпископату, – сьогодні є найбільшою УПЦ за межами України. Започаткована 1918 року мирянами та священниками, вона спочатку перебувала під опікою єпископів з інших юрисдикцій, а першого власного єрарха отримала лише 1947 року. На соборі 1951 року було вирішено створити митрополію з трьома єпархіями у її складі: *Центральною, Східною та Західною*. У 1990 році УПЦК увійшла

⁶⁹ Це, зрештою, підтвердила Конгрегація у справах віровчення, коли 20 лютого 2008 року постановила, що celibat обов'язковий для священнослужителів Східних Католицьких Церков, які служать «поза канонічною територією».

в юрисдикцію Константинопольського Патріархату (із застереженням за собою права самовизначення після об'єднання православ'я в Україні⁷⁰). При цьому вона зберегла такі свої унікальні риси, як соборноправність та визначальну роль керівного органу – консисторії, що складається, окрім єпископату, із священників та мирян, представлених у ній в рівній кількості. Предстоятеля Церкви обирає всецерковний собор. Із 2010 року її очолює владика Юрій (Каліщук), архієпископ Вінніпега і Центральної єпархії, митрополит Канади⁷¹.

II.1.2. Українська Православна Церква у США є найбільшою з православних юрисдикцій українців у цій країні. У 1995 році вона увійшла в юрисдикцію Константинопольського Патріархату, поєднавшись з УПЦ в Америці⁷², що мало б завершити процес об'єднання всіх УПЦ поза межами України під духовною владою Вселенського патріархату, однак не всі вірні охоче це сприйняли і частина з них відкололася до УПЦ КП (див. нижче)⁷³. Нині ця Церква складається зі *Східної* та *Західної єпархій*, а її консисторія міститься у відомому центрі українського православ'я – м. Саут-Бавнд-Брук (штат Нью-Джерсі). З 2012 року Церкву очолює митрополит Антоній (Щерба)⁷⁴.

До юрисдикції УПЦ в США з 1962 року належить також *Українська православна єпархія Південної Америки* на чолі з владикою Єремією (Ференсом), архієпископом Аспендоським з осідком у Куритибі (Бразилія, штат Парана). Серед її 28 парафій майже половина знаходиться у сусідніх Аргентині та Парагваї⁷⁵.

II.1.3. Митрополит Антоній є не лише першоєрархом УПЦ в США, але й місцєблюстителем митрополичого престолу **Української Автокефальної**

⁷⁰ Про цю обставину відомо, принаймні, з власного усного свідчення одного з членів Консисторії цієї Церкви.

⁷¹ R. Yereniuk. Topics in Ukrainian Orthodox Church History of the Ukrainian Canadian Diaspora (1891–2010) // *The Ukrainian Orthodox Church*. Львів 2010, с. 189–375; див.: *Українська Православна Церква в Канаді* <<http://www.uocc.ca>> (7.10.2014).

⁷² УПЦ в Америці виникла в 1937 році з числа вірних Української Автокефальної Православної Церкви (серед яких було чимало колишніх греко-католиків), які ще тоді, щоб стати «канонічними», побажали перебувати в сопричасті з Вселенським Патріархатом. З 1987 року очолювана єп. Всеволодом (Майданським), але перебувала під духовною зверхністю Грецької православної архієпархії в Північній та Південній Америці. Див.: R. G. Roberson. *The Eastern Christian Churches: A brief survey*. Rome 1993, с. 29–31.

⁷³ Ю.-М. Левицький. Церковна ситуація в Україні // *Пам'ятіархат* 32/12 (1999) 12.

⁷⁴ Див.: *The Ukrainian Orthodox Church of the United States of America* <<http://www.uocofusa.org>> (7.10.2014).

⁷⁵ Див.: *Diretório Paroquial // Paróquia Ortodoxa Ucrainiana Santíssima Trindade, Canoas – RS* <<http://eparquia.wordpress.com/diretorios/diretorio-paroquial>> (7.10.2014).

Православної Церкви в діаспорі⁷⁶. У її складі спершу існували окремі єпархії Великобританії та континентальної Західної Європи, однак у жовтні 2005 року їх об'єднано в єдину *Західноєвропейську єпархію* з центром у Лондоні (має 18 парафій і дві місії). Другою в цій Церкві нині є *єпархія Австралії та Нової Зеландії* (10 парафій та місія в Новій Зеландії). Обидві єпархії очолює владика Йоан (Дерев'янка), архієпископ Парнаський, що проживає в Генку (Бельгія)⁷⁷.

П.1.4. Американська карпато-руська православна єпархія (ACROD) постала в 1938 році з вірних закарпатського походження. З 2012 року єпархію очолює владика Григорій (Таціс), титулярний єпископ Нісський. Має понад 70 парафій. Існує окремий *канадський деканат*⁷⁸.

П.1.5. На відміну від згаданих вище країн Західної Європи, де вірні належать до власних структур, українські громади на Піренейському півострові підлягають юрисдикції безпосередньо **Вселенського Патріархату**, а саме його *Митрополії Іспанії і Португалії*, заснованої 20 січня 2003 року спеціально для «окормлення» трудових мігрантів православного віровизнання з України та інших країн нової міграції. У Португалії цим займався вікарний єпископ Іларіон (Рудник), уродженець України, якого згодом, у 2008 році, обрали єпископом Едмонта та Західної єпархії УПЦ в Канаді⁷⁹. Нині *Вікаріят Португалії та Галісії* очолює архимандрит Пилип (Ягниш), громадянин США. В Італії православні українці можуть відвідувати парафії місцевої *Митрополії Італії та Південної Європи*.

П.1.6. Під юрисдикцією Константинопольського Патріархату діє низка інших автономних Церков, серед клиру і вірних яких можуть бути українці. Так, до однієї з них – **Естонської Апостольсько-Православної Церкви** – належить священник у Таллінні, що намагався тут створити українську громаду при катедральному соборі⁸⁰.

⁷⁶ Означення «автокефальна» в її назві є радше даниною історії чи привабливим символом, аніж відображенням дійсного стану речей. Пор.: Інтерв'ю з Патріархом Філаретом (Денисенком): «Якби позиція державної влади була чіткою, Константинополь визнав би автокефалію Української Церкви». Інтерв'ю взяв Т. Гринчишин // *РІСУ* <http://risu.org.ua/article_print.php?id=38294&name=interview&_lang=ua&> (7.10.2014).

⁷⁷ Див.: *Українська Автокефальна Православна Церква в Діаспорі* <<http://www.uaoc-diaspora.com>> (7.10.2014).

⁷⁸ Див.: *The American Carpatho-Russian Orthodox Diocese of the U.S.A. Ecumenical Patriarchate of Constantinople* <<http://www.acrod.org>> (7.10.2014).

⁷⁹ *Orthodoxia 2011* / Ostkirchliches Institute. Regensburg 2011, с. 129; Т. Гринчишин. Особливості розгортання діяльності Українських Церков у країнах нової трудової міграції українців, с. 408.

⁸⁰ Т. Гринчишин. Особливості релігійного життя українців деяких постсоціалістичних держав Східної Європи: Румунія та Естонія, с. 107–108.

П.1.7. Навіть таку специфічну структуру як *Російська православна архієпископія в Західній Європі*, яка має статус екзархату під юрисдикцією Константинополя, наприкінці 2013 року очолив Йов (Геча), єпископ Тельмесський – православний українець з Канади⁸¹.

П.2. Під юрисдикцією Московського Патріархату

Під юрисдикцією Російської Православної Церкви або ж Московського Патріархату (РПЦ/МП) здебільшого перебувають віруючі українці зі «східної» діаспори, зазвичай значно зрусифікованої, у тих країнах, де поза епархіями чи храмами МП немає інших Церков, близьких їм за своїм обрядом та богослужбовою мовою. Окрім того, серед клиру МП на всіх континентах є дуже велике число українців, які значно прислужилися до розбудови його структур.

Варте уваги, що для структур РПЦ у колишніх республіках СРСР (а нині незалежних державах), що, з точки зору цієї Церкви, досі становлять її невід'ємну «канонічну територію»⁸², існує ціла градація рангів, які мали б відображати різні ступені їх самоврядності в рамках Московського Патріархату.

П.2.1. Українська Православна Церква (в єдності з МП) – найбільша посеред інших і, відповідно до пункту XI.18 Статуту РПЦ, є «самоуправною з правами широкої автономії»⁸³ (однак не «автономною»⁸⁴) та користується наданими їй у 1990 році «самостійністю і незалежністю у своєму управлінні та устрої»⁸⁵. У певних аспектах УПЦ є більш незалежною, аніж автономні Церкви, однак вона досі відсутня в переліках православних Церков світу, а її предстоятель – у диптихах їхніх глав, що вказує на те, що вона залишається територіальною структурою РПЦ. Нині офіційно діє лише на території України (водночас, в МП дискутувалось питання юрисдикційного підпорядкування трьох епархій в Криму, окупованому й присвоєному Російською Федерацією, однак наразі їх залишено в складі УПЦ⁸⁶).

⁸¹ Новим архієпископом парафій російської традиції Константинопольського Патріархату став українець // *РІСУ / Новини / По регіонах* <<http://risu.org.ua/>> (7.10.2014).

⁸² До неї, згідно з пунктом I.3 Статуту Церкви, належать усі держави – колишні республіки Радянського Союзу, окрім Вірменії та Грузії, а також Китай та Японія; див.: Устав Русской Православної Церкви // *Русская Православная Церковь: официальный сайт Московского Патриархата* <<http://www.patriarchia.ru/index.html>> (7.10.2014).

⁸³ Див.: Устав Русской Православної Церкви.

⁸⁴ Цей статус (див. пункт X.15 згаданого Статуту) в рамках Московського Патріархату мають лише Китайська та Японська Православні Церкви.

⁸⁵ Статут про управління Української Православної Церкви // *Українська Православна Церква: офіційний веб-сайт* <<http://orthodox.org.ua/>> (7.10.2014).

⁸⁶ Парафії УПЦ (МП) в Криму продовжують перебувати в юрисдикції цієї Церкви // *РІСУ / Новини / По регіонах* <<http://risu.org.ua/>> (7.10.2014).

П.2.2–3. Естонська⁸⁷ та Латвійська⁸⁸ Православні Церкви у складі МП є самоуправними⁸⁹ та орієнтовані головно на «російськомовних» мешканців цих двох держав, до яких, переважно, належать і українці.

П.2.4. Більшість населення Молдови, зокрема й православні українці, що живуть на етнічних землях на лівому березі Дністра – в нинішньому Придністров'ї (Трансністрії) та на півночі Бесарабії, належать переважно до **Православної Церкви Молдови**, що також має статус самоуправної і включає шість епархій⁹⁰. У храмі св. Володимира в Кишиневі богослужіння відправляються українською, діє недільна школа.

П.2.5. Самоуправний статус надано також **Російській Православній Церкві Закордоном**, яка возз'єдналася з Московським патріархатом у травні 2007 року⁹¹. Першоєрарх цієї Церкви, митрополит Східно-Американський і Нью-Йоркський, архієпископ Сіднейський і Австралійсько-Новозеландський Іларіон (Капрал) – українець, родом з містечка Спїріт-Рївер у прерїях Канади. Русинoм зї Словаччини був і його покійний попередник митрополит Лавр (Шкурла).⁹² Українців чимало серед клиру і мирян численних епархій та громад РПЦЗ у цілому світі, зокрема в Латинській Америці та Канаді.

П.2.6. Білоруський екзархат РПЦ (відомий теж як Білоруська Православна Церква) засновано в жовтні 1989 року, включає він 11 епархій⁹³, серед вірних яких багато місцевих українців.

П.2.7. У травні 2003 року створено **Митрополичий округ Російської Православної Церкви в Республіці Казахстан**, який об'єднав усі її епархії на території цієї країни (нині їх дев'ять).⁹⁴ Багато вірних округу – українці.

П.2.8. **Середньоазійський митрополичий округ РПЦ** (охоплює чотири держави Центрально-Азійського регіону, де також проживає чимало українців) утворено в липні 2011 року. До його складу увійшли *Бішкекська, Душанбінська і Ташкентська епархії*, а також *Патріарше благочиння парафій РПЦ в Туркменістані*.⁹⁵

⁸⁷ *Эстонская Православная Церковь Московского Патриархата: официальный сайт* <<http://www.orthodox.ee>> (7.10.2014).

⁸⁸ *Латвийская Православная Церковь* <<http://www.pravoslavie.lv>> (7.10.2014).

⁸⁹ Пункт XI.16 Статуту; див.: Устав Русской Православной Церкви.

⁹⁰ *Biserica Ortodoxă din Moldova* <<http://mitropolia.md>> (7.10.2014).

⁹¹ *Русская Православная Церковь Заграницей* <<http://www.synod.com>> (7.10.2014).

⁹² *Orthodoxia 2011*, с. 188; Лавр, митрополит (РПЦЗ) (Шкурла Василий Михайлович) // *Русская Православная Церковь: официальный сайт Московского Патриархата* <<http://www.patriarchia.ru/index.html>> (7.10.2014).

⁹³ Белорусский экзархат Московского Патриархата // *там само*.

⁹⁴ Митрополичий округ Русской Православной Церкви в Республике Казахстан // *там само*.

⁹⁵ Среднеазиатский митрополичий округ Русской Православной Церкви // *там само*.

П.2.9. У Литві православні українці належать переважно до **Віленської і Литовської єпархії РПЦ**, яка постала на місці зліквідованої унійної Церкви⁹⁶.

П.2.10. У переважно мусульманському Азербайджані РПЦ має дрібну (7 громад) **Бакинсько-Азербайджанську єпархію**. Певний час вона звалась Прикаспійською і включала також православні громади в Дагестані та Чечні⁹⁷.

П.2.11. На території самої Російської Федерації (число єпархій там поступово зростає, об'єднані вони в 47 митрополій) до парафій РПЦ належить більшість місцевих українців. Традиційно високою є частка етнічних українців серед клиру та єпископату Церкви (у часи Радянського Союзу вона становила до 80%), які немало спричинилися до її розбудови як у давніх часах, так і в останніх десятиліттях. Так, о. Ярослав Левко, родом із Львівщини, відновив церковне життя на Камчатці, цілковито позбавленій релігії за часів радянської влади⁹⁸.

Окрім території колишнього Радянського Союзу, РПЦ намагається охопити душпастирською опікою усі ті країни, де за минуле століття утворилася численна як російська, так і українська діаспори. У різних частинах світу знаходяться церковні структури єпархіяльного рівня та окремі парафії (їх налічується понад 300, а для координації в РПЦ створено спеціальне *Управління Московської Патріархії із закордонних установ*⁹⁹). Ті з них, що охоплюють традиційні місця проживання іммігрантів-українців (переважно ще з першої хвилі міграції), традиційно очолюють єпископи МП з України. До таких структур належать:

П.2.12. Так звані **Патріарші приходи Російської Православної Церкви у США**. Це близько 50 парафій, що під час надання в 1970 році Московським Патріархатом автокефалії місцевій *ПЦ в Америці* побажали залишитись у складі МП. У цій юрисдикції є принаймні частина громад, що ведуть своє походження від українських греко-католиків¹⁰⁰.

⁹⁶ *Православная Церковь в Литве. Виленская и Литовская епархия: официальный сайт* <<http://www.orthodoxy.lt/ru>> (7.10.2014).

⁹⁷ *Бакинско-Азербайджанская епархия: официальный сайт Бакинского епархиального управления* <<http://baku.eparhia.ru>> (7.10.2014).

⁹⁸ *Двадцатилетие Петропавловской и Камчатской епархии // Православная Камчатка: издание Петропавловской и Камчатской епархии Русской Православной Церкви* <<http://pravkamchatka.ru>> (7.10.2014).

⁹⁹ *Управление Московской Патриархии по зарубежным учреждениям // Русская Православная Церковь: официальный сайт Московского Патриархата* <<http://www.patriarchia.ru/index.html>> (7.10.2014).

¹⁰⁰ *Русская Православная Церковь в Соединенных Штатах Америки* <<http://ruschurchusa.org/ru>> (7.10.2014).

П.2.13. Патріарші приходи Російської Православної Церкви в Канаді – ця аналогічна юрисдикція є також радше російською (її єрархи мають титул «Єпископ Каширський, вікарій Московської єпархії, управитель приходів МП в Канаді»), однак те, що нинішній влади́ка Йов (Смакоуз) є не лише уродженцем України, але й служив тут перед своїм призначенням до Канади (те саме стосується і його попередника), може свідчити, що зорієнтована вона також передовсім на осіб українського походження (22 з усіх 24 її парафій розкидані серед освоєних українцями просторів Альберти та Саскачевану).¹⁰¹

П.2.14. Аргентинська і Південноамериканська єпархія РПЦ з осідком у Буенос-Айресі має 10 храмів у Аргентині (провінції Буенос-Айрес та Місьйонес – райони оселення українців), шість громад у Бразилії, по одній в Панамі, Чилі та Еквадорі. На чолі єпархії в 1973–1980 та 1993–2012 роках стояв влади́ка Платон (Удовенко) – українець, як і троє його попередників на цій кафедрі.¹⁰²

П.2.15. У Центральній та Західній Європі Московський Патріархат має сім єпархій – в Угорщині, Австрії, Німеччині, Бельгії, Голландії, Сурозьку єпархію у Великобританії та Ірландії, а також Корсунську єпархію, що охоплює Францію, Швейцарію, Іспанію, Португалію та Італію¹⁰³. Громади в останній утворюють *Італійське благочиння*, яке переростає в окрему єпархію.

Поодинокі парафії РПЦ знаходяться в низці інших держав. У Європі вони є в Данії (чотири громади), Ісландії, Мальті, Норвегії (сім громад), Сербії, Фінляндії (шість), Чехії та Швеції (вісім). В Азії РПЦ має свої парафії та представництва в Індії, Ірані, Йорданії, Камбоджі, Китаї, на Кіпрі, у КНДР, Лівані, Монголії, Непалі, ОАЕ, Пакистані, Південній Кореї, Сінгапурі, Сирії, Таїланді та Японії. В Ізраїлі до РПЦ належить, зокрема, Російська духовна місія в Єрусалимі, яка обслуговує численних православних прочан з колишнього СРСР, зокрема й вірних УПЦ (МП). В Австралії РПЦ має парафії в містах Мельбурні та Сіднеї, у Африці – в Єгипті, Марокко, ПАР і Тунісі. У Латинській Америці (поза єпархією Аргентини й Південної Америки) – в Мексиці та на Кубі. Є храм на російській станції «Беллінсгаузен» у Антарктиді.¹⁰⁴

¹⁰¹ *Patriarchal Parishes of Russian Orthodox Church in Canada* <<http://www.orthodox-canada.com>> (7.10.2014).

¹⁰² Аргентинская и Южноамериканская епархия // *Русская Православная Церковь официальный сайт Московского Патриархата* <<http://www.patriarchia.ru/index.html>> (7.10.2014); Платон (Удовенко) // *Википедия* (7.10.2014).

¹⁰³ *Русская Православная Церковь: официальный сайт Московского Патриархата / Организация* <<http://www.patriarchia.ru/index.html>> (7.10.2014).

¹⁰⁴ Зарубежные учреждения Московского Патриархата // *там само* <<http://www.patriarchia.ru/db/text/1324890.html>> (7.10.2014).

У зв'язку з появою протягом двох останніх десятиліть величезної кількості українців – трудових мігрантів – у країнах Південної Європи ставиться завдання охопити їх душпастирською опікою¹⁰⁵. Оскільки сама **Українська Православна Церква (МП)** не має, згідно зі статутом, можливості створювати власні структури за межами території України, вона використовує можливості матірної Церкви «провести» священників-українців на закордонні парафії в місцях зосередження заробітчан (очевидно, що це вигідно і самому МП). Як правило, такі призначення здійснюються рішеннями Священного синоду РПЦ за поданням (або з відома) Предстоятеля УПЦ (МП). Першим клириком, скерованим у квітні 2006 року до Італії, став о. Микола Макар, який заснував українську громаду МП у Мілані. Згодом відрядження священників УПЦ (МП) до країн Середземномор'я стали регулярними. Зокрема, рішеннями від 31 березня 2009 року скеровано священника в м. Кальярі (о. Сардинія, Італія), від 30 травня 2011 року – в м. Порту (Португалія).¹⁰⁶ Зараз УПЦ (МП) домагається відкриття української громади в м. Мурсія (Іспанія). Окрім того, священники Відділу зовнішніх церковних зв'язків УПЦ (МП) щорічно виїжджають відправляти Різдвяні та Великодні богослужіння до багатьох місцевостей Італії, Іспанії та Португалії, де перебувають українські мігранти, зокрема й на острови в Атлантичному океані.¹⁰⁷

Для задоволення духовних потреб тисяч українських громадян, що працюють у Лівії за довгостроковими контрактами, у столиці країни м. Тріполі на території посольства України з дозволу тогочасного лідера країни Муаммара Каддафі споруджено православну *каплицю св. ап. Андрія Первозванного*. Спершу нею опікувалася УПЦ Київський Патріархат, однак служіння здійснювалось начебто нерегулярно. У 2010 році, після зміни влади в Україні, каплиця перейшла до УПЦ (МП). Нині, у зв'язку із складною внутрішньо-політичною ситуацією в Лівії, богослужіння здійснюються лише на Різдво і Великдень.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Викликане, зокрема, успіхами УГКЦ та спробами УПЦ КП на цій ниві. Див.: Доклад Блаженнейшого Митрополита Киевского и всея Украины Владимира на Архиерейском Соборе Русской Православной Церкви // *Українська Православна Церква: офіційний веб-сайт* <<http://orthodox.org.ua>>(7.10.2014).

¹⁰⁶ Журнали заседания Священного Синода от 11 апреля 2006 года, 31 марта 2009 года, 30 мая 2011 года // *Русская Православная Церковь: официальный сайт Московского Патриархата* <<http://www.patriarchia.ru/index.html>> (7.10.2014).

¹⁰⁷ Т. Гринчишин. Особливості розгортання діяльності Українських Церков у країнах нової трудової міграції українців, с. 407.

¹⁰⁸ *Православие в Ливии* <<http://cerkva-libya.at.ua>> (7.10.2014).

У 2014 році священник Відділу зовнішніх церковних зв'язків УПЦ (МП) вперше провів святкові богослужіння в посольстві України в столиці Китаю Пекіні¹⁰⁹.

І, насамкінець, про Антарктиду: на українській полярній станції «Академік Вернадський» у березні 2011 року встановлено *каплицю св. князя Володимира* – найпівденніший храм на земній кулі. Освятити її владику Августин (Маркевич), тодішній архієпископ Львівський УПЦ (МП).¹¹⁰

* * *

Ще дві православні Церкви з «неврегульованим статусом» у самій Україні часто вважаються, на відміну від УПЦ МП, дійсно «українськими», однак, з огляду на їхню «не-канонічність», вони не визнаються за рівні собі повнотою світового Православ'я. Все ж, оскільки вони об'єднують мільйони людей і ніхто з пастирів не може серйозно заперечити їхньої благодатної та спасенної дії на членів цих Церков, то про них і з ними слід розмовляти також серйозно. Зрештою, повчальними є приклади Української Православної Церкви в Канаді та Української Православної Церкви у США, які довели свою повноцінну церковність, що визнали інші Церкви.

II.3. Українська Православна Церква Київський Патріархат

Українська Православна Церква Київський Патріархат¹¹¹ (УПЦ КП) декларує існування низки власних структур за кордоном. Так, хоча в Російській Федерації її діяльність натрапляє на жорстку протидію, яка майже унеможлиблює розгортання структур, Церква заявляє, що все ж має там дві єпархії: *Богородську* (у Московській області) та *Білгородсько-Обоянську*¹¹².

У липні 2005 року УПЦ КП заснувала *Східно-Молдовську єпархію*¹¹³ на території Республіки Молдова, де вже діють митрополії Російської та Румунської Церков.

¹⁰⁹ За усним повідомленням о. Миколая Данилевича (ВЗЦЗ УПЦ), 22.08.2014 року.

¹¹⁰ Антарктида – Україна. У найпівденнішій точці Землі наші полярники-науковці моляться у власній каплиці // *Православ'я в Україні* <<http://2010.orthodoxy.org.ua/node/21703>> (7.10.2014).

¹¹¹ *Українська Православна Церква Київський Патріархат: офіційний веб-сайт* <<http://www.cerkva.info>> (30.06.2014).

¹¹² *Православний церковний календар на 2014 рік*. Київ: Інформаційне управління УПЦ Київського Патріархату 2013, с. 210; Митрополит Богородський Адріан // *Українська Православна Церква Київський Патріархат: офіційний веб-сайт «Церква.info» / Правлячі та вікарні архієреї* <<http://www.cerkva.info/>> (7.10.2014); Митрополит Білгородський і Обоянський Іоасаф // *там само*.

¹¹³ *Православний церковний календар*, с. 210; Єпископ Фалештський і Східно-Молдовський Філарет // *Українська Православна Церква Київський Патріархат: офіційний веб-сайт «Церква.info» / Правлячі та вікарні архієреї* <<http://www.cerkva.info>> (7.10.2014).

УПЦ Київський Патріархат намагається створювати власні структури й у «західній» діяспорі, і якщо в Західній Європі ними опікується Управління зовнішніх церковних зв'язків Церкви¹¹⁴, то в Північній Америці та Австралії вони перебувають у прямому підпорядкуванні її предстоятелю.

Найбільшою з цих структур є *Український православний вікаріят УПЦ Київського Патріархату в США і Канаді*¹¹⁵, який постав 2002 року після візитів до США патріарха Філарета (Денисенка). Нині цей вікаріят налічує до 18 парафій, які перейшли до УПЦ КП переважно з УПЦ в США (під юрисдикцією Константинопольського Патріархату), що досі спричиняє непорозуміння і судові процеси між ними. У Канаді громади існують в Нью-Вестмінстері (пров. Британська Колумбія) та Реджайні (пров. Саскачеван).

На основі парафії св. арх. Михаїла в м. Аделаїда, яка також перейшла до УПЦ КП від згаданої УАПЦ в Діяспорі та ще двох громад у містах Брізбені та Ньюкаслі, в листопаді 2010 року проголошено створення *Вікаріату УПЦ КП в Австралії*¹¹⁶. Наприкінці 2013 року відкрито *Вікаріят УПЦ КП у Великобританії* та першу парафію цієї Церкви на базі одного з протестантських храмів у Лондоні¹¹⁷.

УПЦ КП розпочала розвивати душпастирство серед новітніх трудових мігрантів в країнах Південної Європи, заснувавши там 2005 року місію під проводом владики Климента (Куща), єпископа Симферопольського і Кримського¹¹⁸. Нині богослужіння ведуться у трьох місцевостях Італії, двох – Португалії та одній – Іспанії¹¹⁹.

Окрім того, УПЦ КП декларує існування окремого *деканату в Німеччині* (з громадами в містах Кельні, Нойсі та Франкфурті-на-Майні)¹²⁰ й *екзархату*

¹¹⁴ Одним із напрямків діяльності Українського православного вікаріату УПЦ КП в США та Канаді є «налагодження і забезпечення належного функціонування єпархій, місій, парафій та інших установ УПЦ Київського Патріархату, що діють за межами України»; див.: Діяльність Управління // *Українська Православна Церква Київський Патріархат: Офіційний сайт Управління зовнішніх церковних зв'язків / Управління* <<http://www.kyivpat.org/>> (7.10.2014).

¹¹⁵ *Православний церковний календар*, с. 211–212; *Ukrainian Orthodox Church Kyivan Patriarchate in the United States and Canada* <<http://en.uockp.net>> (7.10.2014).

¹¹⁶ *Православний церковний календар*, с. 212; Відбулося надзвичайне установче зібрання парафій Київського Патріархату в Австралії // *Українська Православна Церква Київський Патріархат: офіційний веб-сайт «Церква.info» / Новини* <<http://www.cerkva.info/>> (7.10.2014);

¹¹⁷ Відбулося відкриття Вікаріату Української Православної Церкви Київського Патріархату у Великобританії // *там само*.

¹¹⁸ Архієпископ Симферопольський і Кримський Климент // *там само*; Єпископ Іларіон відвідав парафію Київського Патріархату в Італії // *там само*.

¹¹⁹ За усною інформацією очільника УЗЦЗ УПЦ КП архієпископа Іларіона (Процика), 14.07.2014 року.

¹²⁰ *Українська Православна Церква Київський Патріархат. Німецький деканат* <<http://www.ukrainian-church.de/ukrainisch/index.html>> (7.10.2014).

в Греції. Громади у Франції очолює митрополит Филип (Лярош)¹²¹. Діють Українська православна місія св. Юди в Токіо (Японія)¹²², парафія св. Юрія Переможця в Енкарнасьйоні (Парагвай).¹²³

Протягом п'яти років (2005–2009) УПЦ Київський Патріархат опікувалася згаданою вище православною каплицею в столиці Лівії м. Тріполі (у липні 2005 року тут з візитом побував патріарх Філарет)¹²⁴.

II.4. Українська Автокефальна Православна Церква¹²⁵

На відміну від попередньої Церкви, з сучасною УАПЦ на чолі з митрополитом Мефодієм (Кудряковим) себе в умовах діаспори пов'язують не так її власні вірні з України, що згодом опинилися за кордоном¹²⁶, як різноманітні дрібні групи православних не завжди українського походження, що, як виглядає, «прибилися» до неї в пошуках тривкішого опертя чи зв'язку з православним «материком».

Громадами УАПЦ в Німеччині опікувався владика Петро (Патрік Брук де Тралль), який помер 2010 року, екзарх Західної Європи¹²⁷. Відомо теж про діяльність священників УАПЦ у Фінляндії.

Митрополія всієї Америки та Діаспори Української Автокефальної Православної Церкви (раніше відома як УАПЦ-Соборноправна) нині визнає своїм главою митрополита Київського і всієї України Мефодія Кудрякова, предстоятеля УАПЦ в Україні. Владика Михаїл (Явчак-Чампіон), архієпископ Нью-Йорка і митрополит всієї Америки з катедрами в Нью-Йорку та Клівленді (Огайо), очолює митрополію і *Архієпархію Сполучених Штатів*, яка охоплює всю територію країни¹²⁸.

З цією митрополією пов'язані ще кілька єпархій різноманітного етнічного забарвлення. Це *Архієпархія всієї Латинської Америки, Іспанії та Португалії* на чолі з владикою Одоном (Абадом Гомесом Барбосою), архієпис-

¹²¹ Мишель Лярош // *Вікіпедія*.

¹²² *Українська Православна Церква в Японії* <<http://www.stjude.jp/ukr.html>> (7.10.2014).

¹²³ *Православний церковний календар...*, с. 212.

¹²⁴ Дивись п. II.2.18 цієї статті, а також: Пікет біля МЗС України // *УПЦ Київський Патріархат* / «*Saint news*» <http://religion.at.ua/news/piket_bilja_mzs_ukrajini/2010-01-14-65> (7.10.2014).

¹²⁵ *Українська Автокефальна Православна Церква: офіційний сайт* <<http://patriarchia.org.ua>> (7.10.2014).

¹²⁶ Зокрема, вірні Харківсько-Полтавської єпархії УАПЦ приєднуються передусім до громад українських Церков під омофором Константинопольського Патріархату, з яким ця єпархія себе тісно асоціює за усним повідомленням архієпископа Ігоря (Ісіченка), 2.10.2014 року.

¹²⁷ В Німеччині попрощались з архієпископом Петром // *Автокефалія* <<http://uaoc.net/2011/06/pohoron-petra>> (7.10.2014).

¹²⁸ *Ukrainian Autocephalous Orthodox Church of North & South America and the Diaspora* <<http://uaoc.org>> (7.10.2014).

копом Манісалеса¹²⁹, та *Італійська архієпархія*, що включає кілька парафій, зокрема на о. Сицилія, де перебуває її владика Лоренцо (Касаті), архієпископ Палермо та всієї Італії¹³⁰.

Окрім того, в США та інших країнах є ще кілька дрібних православних юрисдикцій, таких як т. зв. **Автономна Українська Православна Церква в Америці**, яку очолює єпископ Йоан (Майлес), та окремі «незалежні» парафії.

II.5. Інші Церкви

II.5.1. Однією із прямих спадкоємиць Київської традиції є **Автокефальна Православна Церква у Польщі** (або **Польська АПЦ**). Нині вона налічує близько 250 парафій і священників, 570 тис. вірних, серед яких переважають українці (зокрема, лемки) та білоруси. Принаймні дві з шести її єпархій – *Люблінсько-Холмська* (29 парафій) та *Перемисько-Новосанчівська* (з осідком у м. Сянок, 19 парафій) – лежать на українських етнічних землях. Східні частини ще двох – *Варшавсько-Більської* і *Білостоцько-Гданської* – на білоруських. Решта, зокрема єпархії *Вроцлавсько-Щецинська* та *Лодзько-Познанська* обіймають українців, виселених на північні й західні землі. Очолює АПЦП митрополит Варшавський і всієї Польщі Сава (Грицуняк), українець¹³¹. У м. Альгеро на о. Сардинія (Італія) з 1988 року діяла парафія АПЦП, в якій з 2000 року близько десяти літ служив священник-українець¹³².

II.5.2. **Православна Церква у Чеських землях та Словаччині**¹³³ складається з двох частин, маючи в кожній з держав по дві єпархії. У Чехії це *Празька* і *Оломоуцько-Брненська єпархії*, в яких разом налічується близько 80 парафій, а значну частину вірних становлять трудові мігранти з України. У Словаччині Церква має *Пряшівську* і *Михалівсько-Кошицьку єпархії*, налічує понад 110 парафій, в яких переважають місцеві мешканці (і на відміну від греко-католиків, православні тут краще зберегли свою українсько-русинську ідентичність). Церкву по черзі очолюють представники кожної з країн, зокрема, з січня 2014 року – Ростислав (Гонт), архієпископ Пряшівський, митрополит Чеських земель і Словаччини. Однак, обрання його

¹²⁹ Hierarchy // *Ukrainian Autocephalous Orthodox Church of North & South America and the Diaspora* <<http://uaoc.org/en/hierarchy.html>> (7.10.2014).

¹³⁰ *Ukrainian Orthodox Church. Archdiocese of Palermo and All Italy* <<http://www.siciliaortodossa.org>> (7.10.2014).

¹³¹ Див.: *Oficjalna strona Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego* <<http://www.orthodox.pl>> (7.10.2014).

¹³² P. Nazaruk. Historia cerkwi i parafii św. Barbary w Alghero // *Prawosławny Serwis Internetowy* <<http://www.old.cerkiew.pl/world/artukul.php?id=10>> (7.10.2014).

¹³³ Див.: *Pražská eparchie* <<http://www.pravoslavnacirkev.cz>>; *Pravoslávna cirkev na Slovensku* <<http://www.orthodox.sk>> (7.10.2014).

(після дев'ятимісячної кризи в проводі Церкви) відбулося з певними порушеннями, тож залишається невизнаним Константинопольським Патріярхатом та деякими іншими Православними Церквами світу¹³⁴.

П.5.3. У рамках Румунської Православної Церкви діє *Український генеральний вікаріят* з осідком у с. Рускова, що підлягає, на відміну від місцевих греко-католиків, безпосередньо Патріярху. Вікаріят охоплює лише кілька десят парафій у Мараморощині та Банаті (загалом близько 52 тис. вірних), які до війни були греко-католицькими. Натомість питоми українські православні в південній Буковині (18 сіл) та Добруджі залишаються поза його рамками і піддаються румунізації. Єдина тут україномовна громада діє з 2002 року в м. Сучава, підтримує зв'язки з УПЦ КП¹³⁵.

П.5.4. Від Московського Патріярхату походить автокефальна **Православна Церква в Америці (Orthodox Church of America – ОСА)**, яка має в країні вісім територіяльних епархій (Нової Англії, Східної Пенсильванії, Західної Пенсильванії, Вашингтона і Нью-Йорка, Півдня, Середнього Заходу, Заходу, Аляски) і три етнічні (албанську, болгарську і румунську), а також *архиепархію в Канаді та екзархат у Мексиці*. У Церкві налічується близько 600 парафій та громад.¹³⁶ Українське коріння мають владика ПЦА Михайл (Дагулич), єпископ Нью-Йорка і Нью-Джерсі, а також Теодосій (Лазор) і Герман (Свайко), колишні глави цієї Церкви, та Лазар (Пухало), колишній архієпископ Оттави й Маттіас (Моряк), колишній єпископ Чикаго і Середнього Заходу¹³⁷. Багато етнічних українців є теж серед клиру та мирян ПЦА.

Вважаючи, що *Австралія* не належить до території жодної з автокефальних православних Церков, ПЦ в Америці протягом 1971–2011 років опікувалася трьома місцевими парафіями з двома священниками-українцями¹³⁸.

П.5.5. **Грецький Православний Патріярхат Александрії та всієї Африки**¹³⁹ має право юрисдикції на усій території континенту над усіма право-

¹³⁴ Певною мірою це спричинено також радше промосковською орієнтацією новообраного першоєрарха, невігідною Константинополю.

¹³⁵ Т. Гринчизин. Особливості релігійного життя українців деяких постсоціалістичних держав Східної Європи: Румунія та Естонія, 105–106; Інтерв'ю зі священником Української православної церкви в м. Сучава Михайлом Маріаром / розм. Х. Штірбец // *Radio Romania International* <<http://old.rri.ro/arh-art.shtml?lang=12&sec=446&art=20651>> (7.10.2014).

¹³⁶ *Orthodox Church in America* <<http://oca.org>> (7.10.2014).

¹³⁷ *Orthodoxia 2011*, с. 11–14.

¹³⁸ До того ці парафії належали до Російської Православної Церкви Закордоном (див. п. П.2.5), нині ж одна повернулася до неї, а інші відійшли до Сербської та Антіохійської Церков; див.: *Parishes in Australia (OCA)* // *OrthodoxWiki* <[http://orthodoxwiki.org/Parishes_in_Australia_\(OCA\)](http://orthodoxwiki.org/Parishes_in_Australia_(OCA))> (7.10.2014).

¹³⁹ *The Official Website of Greek Orthodox Patriarchate of Alexandria and All Africa* <<http://www.patriarchateofalexandria.com/index.php?lang=en>> (7.10.2014).

славними вірними, зокрема й українцями. Серед останніх тут переважають переселенці зі східної України, потенційно – православні. Кількадесят осіб (із близько 300 українців, які перебувають у Південно-Африканській Республіці) регулярно відвідують храм преп. Сергія Радонезького в Мідранді (передмістя Йоганнесбурга), споруджений Російською Православною Церквою в 2003 році¹⁴⁰. У ПАР нині служить і о. Георгій Золотенко з України, який до того був настоятелем храму св. Георгія в м. Мапуту (Мозамбік)¹⁴¹. Ще один український священник, Сергій Яремцьо, архимандрит УПЦ (МП), служив у Ботсвані.

Певне число православних українців є в громадах місцевих автокефальних православних Церков Албанії, Болгарії, Вірменії, Греції (наприклад, громада в храмі св. Пантелеймона в м. Атени¹⁴²), Грузії та Сербії (наприклад, єдина українська православна громада в с. Хорвачани в Боснії¹⁴³), а також незалежних Церков Македонії і Чорногорії, не визнаних наразі світовим Православ'ям.

* * *

Таким чином, православних вірних українського походження у світі можна знайти в Церквах різних юрисдикцій. У країнах «Заходу» (включно з Австралією) найбільше їх перебуває під омофором Вселенського (Константинопольського) Патріархату, а властиво митрополита Антонія (Щерби), предстоятеля УПЦ в США та Української Автокефальної Православної Церкви в діаспорі. Натомість серед «східної» діаспори майже всі православні українці належать до громад Московського Патріархату – Російської Православної Церкви та її місцевих утворень.

Висновки

Саме власна церква (як окрема громада чи храм, так і Церква як юрисдикція) східного/візантійського обряду дозволила українцям не розчинитися в морі місцевих мешканців і, навіть втративши рідну мову, зберігати самотутнє обличчя серед інших іммігрантів. Стикаючись з нерозумінням чільних представників Римо-Католицької (Латинської) Церкви, яка панувала чи, принаймні, була більш поширена в нових землях, і намагаючись

¹⁴⁰ Русский православный храм преподобного Сергия Радонежского в Йоханнесбурге, ЮАР <<http://www.st-sergius.info>> (7.10.2014).

¹⁴¹ Д. Яцюк. Віщий сон отця Георгія // Україна молода: щодення інформаційно-політична газета <<http://www.umoloda.kiev.ua/number/1223/171/43366>> (7.10.2014).

¹⁴² Українці в Греції // Вікіпедія.

¹⁴³ М. Планчак. З історії Дев'ятини // InfoUkes <<http://www.infoukes.com/koukyu/html/devi-atyna.html>> (7.10.2014).

зберегти свій рідний, принесений з дому спосіб богочитання, ці українці інколи вдавалися до переходу з греко-католицизму в православ'я. Заради справедливості слід сказати, що попри різні історичні помилки, які Римо-Католицька Церква вчинила відносно діаспор східних європейців у країнах Заходу, вона по-своєму посприяла розвиткові структур Української Церкви. Однак можна спостерігати, як деякі давні помилки знову повторяються в нових умовах. Натомість в «східній» діаспорі, під юрисдикцією Московського Патріархату, переважно видно роздвоєння між культурним походженням людини та її церковною практикою, що не сприяє повноцінному духовному розвиткові особи та спільноти в пошані до їх первинної ідентичності.

У випадку як греко-католиків, так і православних християн українського походження в діаспорі вражає розпорошеність церковних юрисдикцій, до яких вони належать. Поза сумнівом, що в єдності і під власним проводом, ці українські християни змогли б зробити більший внесок в євангелізацію нинішнього світу і краще розвинути власну особистість. Але навряд чи нині хтось зможе запропонувати відповідь, яка б задовольнила всі сторони чи сприяла б такому єднанню. Попри те вважаємо, що пізнання і висвітлення реальної ситуації та роздумування над її канонічними наслідками – це вже крок в тому напрямку.

Taras Hrynchyshyn, Mykhaylo Dymyd

THE UKRAINIAN DIASPORA – ORTHODOX AND CATHOLIC

The Ukrainians are the people with the largest Diaspora in the world; and the majority of them comprises the Greek-Catholic and the Orthodox. The article presents a detailed overview of the Ukrainian Greek-Catholic and Orthodox communities abroad and shows the main tendencies of their development. Authors provide a quite comprehensive overview of Churches and their main structures, both Ukrainian and those that include a considerable number of the Ukrainians. It clearly demonstrates certain tendencies in the development of their structures. Most Ukrainian Greek-Catholics in Diaspora belong to the Ukrainian Greek Catholic Church, though there are some that are under the jurisdiction of the Roman Catholic (Latin) and other Eastern Catholic Churches. Instead, the Ukrainian Orthodox believers are under numerous jurisdictions that generally correspond to the main Orthodox Churches in Ukraine itself.

Keywords: Ukrainian Diaspora, Orthodox, Catholics, jurisdiction, Churches, communities.